

Protestantse
Kerk

Quo vadis?

Koers zetten naar een duurzaam
studentenpastoraat en
koopvaardijpastoraat in de
Protestantse Kerk Nederland

Geloof·Hoop·Liefde

INHOUD

1. Voorwoord	4
2. Inleiding	5
3. Opdracht en probleemstelling	6
4. Werkwijze (draagvlak en betrokkenheid)	7
5. Studentenpastoraat	8
5.1 Beschrijving huidige situatie vanuit betrokken partijen in het studentenpastoraat	8
5.1.1 Pastores	8
5.1.2 Studenten	9
5.1.3 Studentenverenigingen	10
5.1.4 Gemeenten	10
5.1.5 Stichtingen rondom studentenpastoraten	11
5.1.6 Universiteiten en hogescholen	13
5.1.7 Andere kerken	14
5.2 Samenvatting	14
5.3 Naar een duurzaam beleid	15
5.3.1 Alternatieven	15
5.3.2 Voorstel voor een duurzaam studentenpastoraat	15
5.3.4 Transitie naar een projectorganisatie	18
6. Koopvaardijpastoraat	19
6.1 Beschrijving huidige situatie vanuit betrokken partijen in het koopvaardijpastoraat	19
6.1.1 Pastores	19
6.1.2 Zeevarenden	20
6.1.3 Gemeenten	21
6.1.4 Stichtingen rondom koopvaardijpastoraten	22
6.1.5 Werkgevers	22
6.1.6 Overheid	23
6.1.7 Andere kerken	23
6.2 Samenvatting	23
6.3 Naar een duurzaam beleid	24
6.3.1 Voorstel voor een duurzaam koopvaardijpastoraat	24

1. Voorwoord

In de synodevergaderingen van november 2016 en 2017 zijn de zogenoemde categoriale pastoraten aan de orde geweest. Het ging daarbij vooral om die pastoraten waar de kerk niet alleen voorziet in het ambt maar ook in de financiële middelen. Concreet betrof het het luchthavenpastoraat, het binnenvaartpastoraat, het dovenpastoraat, het studentenpastoraat en het koopvaardijpastoraat.

Over het luchthavenpastoraat, het binnenvaartpastoraat en het dovenpastoraat zijn ter synodevergadering besluiten genomen. Over het studentenpastoraat en het koopvaardijpastoraat kon de synode geen beslissing nemen. De nu voorliggende notitie beoogt ook voor deze pastoraten een koers uit te zetten voor de komende jaren.

Deze notitie is als volgt tot stand gekomen. Na de synodevergadering van november 2017 heeft het moderamen van de synode aan de directie van de dienstenorganisatie gevraagd onderzoek te (laten) doen naar het studentenpastoraat en het koopvaardijpastoraat en met voorstellen te komen die voldoende draagvlak hebben bij alle betrokkenen bij de beide pastoraten.

Daarop heeft de directie van de dienstenorganisatie ondergetekende op 28 maart 2018 gevraagd de uitvoering van dit onderzoek ter hand te nemen.

In de periode die volgde heb ik naast bestudering van het vele beschikbare materiaal vooral heel veel gesprekken gevoerd met direct betrokkenen en vertegenwoordigers van direct of indirect betrokken partijen. Vanaf deze plaats wil ik hen en allen die op andere wijze mee geholpen hebben aan de totstandkoming van deze notitie hartelijk danken. Steeds was sprake van een open en transparante communicatie hoewel de standpunten en zienswijzen niet altijd geheel overeenkwamen.

Naar mijn overtuiging biedt deze notitie een goed overzicht van de huidige situatie bij beide pastoraten en wordt een duurzame koers aangegeven voor de toekomst passend binnen Kerk 2025.

Ik wens alle betrokkenen de zegen van God toe bij de uitvoering daarvan.

Drs. Cees Hendriks
Interim predikant

2. Inleiding

De wereld van studenten en de koopvaardij is sterk in beweging. Verandering is de enige constante. Studeren in 1960 kende een heel andere context dan in 2018. Vanuit de provincie reizen naar de randstad voelde als een wereldreis. Alsof je een andere wereld betrad. Je was Nederland nog nooit uit geweest. Vandaag hebben dezelfde beginnende studenten veelal al meerdere (verre) buitenlandse reizen achter de rug. Moest je toen wel op kamers gaan wonen vanwege reistijden, vandaag zijn veel studenten gedwongen naar huis te reizen omdat de kamerhuur in de grote steden onbetaalbaar is geworden in combinatie met de huidige studiebijdrage. Het aantal buitenlandse

studenten is de laatste tien jaar explosief gestegen. Door allerlei oorzaken is de studiedruk sterk toegenomen.

Bij de koopvaardij is het ook verandering troef. Schepen zijn veel groter geworden, bemanningen kennen een heel andere samenstelling met een kleinere bezetting, ligtijden in havens zijn korter dan ooit. Verhoudingen aan boord zijn scherper, harder geworden.

Ook de kerk, het geloof speelt een heel andere rol dan toen. De vanzelfsprekendheid is verdwenen. Andere (levens) vragen zijn belangrijk. De sociale structuur is veranderd.

Daar doorheen speelt de individualisering een rol. Er is steeds minder homogeniteit. Tussen mensen, tussen bevolkingsgroepen, tussen plaatsen. Groningen laat zich niet vergelijken met Utrecht maar ook Amsterdam en Rotterdam laten flinke verschillen zien. Het is allemaal veel situationeler geworden, meer kontekstueel. Dat geldt ook de categoriale pastoraten.

In deze notitie is dat verder uitgewerkt en toegelicht waar het het studentenpastoraat en het koopvaardijpastoraat betreft. Eenduidig beleid is daarbij niet eenvoudig maar ook niet onmogelijk

In hoofdstuk 3 worden de opdracht en de probleemstelling nader geduid en omschreven. In hoofdstuk 4 wordt de werkwijze uitgewerkt en toegelicht. In hoofdstuk 5 wordt vervolgens het studentenpastoraat beschreven vanuit de positie van de verschillende direct belanghebbenden. Dit loopt uit op een concreet voorstel voor duurzaam beleid onder 5.3.2. In hoofdstuk 6 wordt dezelfde benadering gevolgd voor het koopvaardijpastoraat. Het concrete voorstel voor duurzaam beleid voor het koopvaardijpastoraat vindt u onder 6.3.1.

3. Opdracht en probleemstelling

De categoriale pastoraten die de Protestantse Kerk Nederland zelf bekostigt, worden gefinancierd vanuit de solidariteitskas. Lokale gemeenten betalen nu per belijdend lid boven 18 jaar € 5,00 per jaar aan deze solidariteitskas. Meestal vragen lokale gemeenten voor deze afdracht rechtstreeks bij hun leden een gift van € 10,00 vanwege de praktijk dat niet iedereen meebetaalt en men niet uit eigen reserve's wil putten. Maar sommige gemeenten nemen deze last ook mee in de jaarlijkse kerkbalans. Het aantal belijdende leden van de Protestantse Kerk Nederland daalt al jaren waardoor de bijdrage aan de solidariteitskas vermindert. Anderzijds stijgen de uitgaven door inflatie. Op korte termijn kunnen reserves worden aangesproken voor zover aanwezig maar op langere termijn is dit geen houdbaar model.

Door de voortgaande krimp van de kerk hebben gemeenten vaak meer dan genoeg aan hun eigen (financiële) problematiek. Belangrijke reden om de afdracht aan de solidariteitskas niet te verhogen. Een verhoging van de bijdrage past ook niet in de visie Kerk 2025 waar taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden zoveel mogelijk aan de gemeenten zelf worden overgelaten en de landelijke kerk zo klein mogelijk is. Dat betekent dat een andere koers moet worden gevaren.

Daarmee zijn de probleemstelling en de opdracht duidelijk. 'Verricht een onderzoek naar de inbedding en financiering van het studenten- en koopvaardijpastoraat in de Protestantse Kerk in Nederland. Probeer daarbij zoveel mogelijk draagvlak te creëren bij alle betrokkenen'.

Het bijzondere is dat iedereen met wie gesproken is de probleemstelling begrijpt. Bij niemand was ontkenning van de problematiek. Men voelt aan dat er iets moet gebeuren. Dat we op de oude voet niet kunnen doorgaan. Tegelijkertijd wist vrijwel niemand oplossingen of oplossingsrichtingen aan te dragen. Wel wenste iedereen de beleidsmakers veel wijsheid en sterkte toe.

4. Werkwijze (draagvlak en betrokkenheid)

Het onderzoek is op 1 april begonnen met als einddatum voor oplevering van deze notitie de november vergadering 2018 van de synode. Door de voorgeschiedenis was duidelijk dat het geen kwantitatief maar een kwalitatief onderzoek moest worden. Er is daarom gekozen voor diepte-interviews met zoveel mogelijk betrokkenen. Begonnen is met de pastores zelf, zowel bij de studenten als bij de koopvaardij en van daaruit zijn de studenten en de studentenverenigingen en de zeelieden in beeld gekomen, de landelijke werkgroepen koopvaardij en studenten, de lokale gemeenten, lokale en landelijke stichtingen die zich met studenten en zeevarenden bezighouden, de universiteiten en hogescholen, andere kerkgenootschappen, koepelorganisaties en andere betrokken partijen.

Steeds is gevraagd naar hoe er geacteerd wordt, wat de problematiek is, wat er lokaal feitelijk gebeurt, wat de visie is op het betreffende pastoraat, welke partijen betrokken zijn en welke belangen er spelen. Er is gevraagd met wie in de ogen van de gesprekspartner nog meer gesproken zou moeten worden en wat mogelijke oplossingsrichtingen zouden kunnen zijn. Door dit alles is een evenwichtig beeld ontstaan. Gaandeweg zijn alternatieven die zich aandienden ook ter toetsing en commentaar voorgehouden aan de gesprekspartners.

In totaal is op deze manier met ongeveer 150 personen gesproken. Deze gesprekken hebben vanwege de vakantieperiode grotendeels plaatsgevonden in de periode 1 april – 1 juli. Daarna is deze notitie geschreven. Hoe krijg je alle verkregen informatie helder en volgbaar verwoord? Er is voor gekozen om het studentenpastoraat en het koopvaardijpastoraat apart te beschrijven vanuit de verschillende betrokken partijen. En vanuit deze beschrijvingen toe te werken naar een handzame samenvatting en aanbevelingen voor een duurzaam beleid.

5. Studentenpastoraat

Er is een grote hoeveelheid informatie opgehaald in de gevoerde gesprekken. Er zijn veel jaarverslagen, werkverslagen, beleidsnotities, activiteitenprogramma's en dergelijke mij ter hand gesteld. Internet levert een schat aan informatie. Hoe deze handzaam en ter zake doende in een nota te verwerken? Er is gekozen om de informatie op te delen en te rubriceren voor zover mogelijk vanuit de gezichtspunten van de belangrijkste betrokken partijen. In de samenvatting en aanbevelingen komt alles dan weer samen.

5.1 Beschrijving huidige situatie vanuit betrokken partijen in het studentenpastoraat

5.1.1 Pastores

Er zullen naar verwachting eind 2018 in Nederland namens de PKN 17 studentenpastores actief zijn, vrijwel allemaal in deeltijd. 8 van hen zijn in dienst van een lokale gemeente, 4 hebben een contract met de dienstenorganisatie en 5 zijn in dienst van een lokale stichting studentenpastoraat danwel onderwijsinstelling danwel hebben een tijdelijk contract vanuit de dienstenorganisatie middels de mobiliteitspool. Voor deze laatste categorie geldt dat de dienstenorganisatie contractueel gebonden is tot uiterlijk 2021. Van de 12 pastores in gemeentelijke of landelijke dienst zullen in de periode 2019 tot 2025 naar verwachting 6 pastores vanwege leeftijd met emeritaat gaan en in 2026 nog eens 4. Sommige studentenpastores willen graag in deeltijd werken, sommigen hebben aanvullend een andere baan die veelal verrassend goed aansluit op het studentenwerk en de inhoud van het werk versterkt. Zo is er de combinatie met kunst of met een andere stichting die zich bezighoudt met jongeren en zinging.

Wat doen studentenpastores anno 2018? Het is niet mogelijk dat in enkele woorden te omschrijven. Het is een lappendeken van uiteenlopende activiteiten. Er worden trainingen georganiseerd en bijeenkomsten rondom sprekers en onderwerpen. Het gaat vaak om "trage" vragen. Zingevingsvragen. Er is het aspect van gastvrijheid voor buitenlandse studenten die een geestelijk onderdak wordt geboden maar ook voor de eenzaamheid onder Nederlandse studenten is aandacht. Er zijn de rouwgroepen. Speciale trainingen voor bestuurders van studentenverenigingen. De interreligieuze dialoog wordt gefaciliteerd. Er is aandacht voor de spanning tussen geloof en wetenschap. Er is ondersteuning bij het omgaan met ethische dilemma's in het wetenschappelijk debat. Er worden kloosterweekenden georganiseerd en reizen met een levensbeschouwelijk thema. Er zijn eetgroepen om elkaar te ontmoeten. Het gaat om verbinding. Er zijn de vele diakonale aspecten aan het werk zoals het doorverwijzen naar schuldhulpverlening en de zorg voor studentenhuysvesting, noodopvang. En natuurlijk zijn de studentenpastores de centrale spil in de contacten met dekanen, studie adviseurs en studenten psychologen. En proberen ze een brug te slaan met de lokale kerkelijke gemeenten en

geloofsgemeenschappen. Soms is er een studenten ecclesia ontstaan in het verleden of een studentenkerk waar voorgegaan wordt. Daar bovenop is er nog altijd het meer traditionele pastoraat in de vorm van individuele gesprekken en het crisispastoraat wanneer bijvoorbeeld een student 'zoek' is of wanneer er sprake is van suicide.

Het moge duidelijk zijn dat je als parttime studentenpastor onmogelijk al dit werk alleen kunt doen op een gemiddelde studentenpopulatie van zeg 30.000 studenten. Studentenpastores vormen dan ook veelal de spil in een lokaal netwerk dat wel uit meer dan 50 vrijwilligers kan bestaan.

Dit alles maakt dat het werk van een studentenpastor veel overeenkomsten vertoont met dat van een ondernemer of pionier. In Amsterdam is zelfs een pioniersplek, 'de Kwekerij', die zich speciaal op studenten richt en waarbij de pionier zichzelf studentenpastor noemt.

De studentenpastores zijn dominee. Het zijn bevestigde predikanten. Ze staan daarmee in de vrijheid van het ambt. Dat heeft allerlei mooie kanten maar kent ook een keerzijde. Eenieder doet wat goed is in haar/ zijn ogen. Wat haar/ zijn hand vindt om te doen. Wat zij/ hij het beste kan. Er is geen (centrale) aansturing van het werk. Wel veel contact en overleg. In de landelijke werkgroep studentenpastoraat ontmoeten de studentenpastores elkaar. En lokaal zijn er de stichtingen en stuurgroepen en platformen studentenpastoraat die proberen een soort kerkenraad te vormen voor de pastor. Maar de eenduidigheid ontbreekt. Het kent allemaal een eigen dynamiek.

Een apart punt van aandacht is het bestaande onderscheid tussen nederlands en internationaal studentenpastoraat. Het aantal buitenlandse studenten is de laatste jaren sterk gegroeid tot vandaag ongeveer 15% van de studentenpopulatie. Daarnaast doen nederlandse studenten steeds vaker een gedeelte van hun studie in het buitenland. Dit maakt dat het indertijd gemaakte onderscheid tussen nederlandse en internationale studentenpastores niet meer actueel is. En dat je als nederlandse studentenpastor altijd enige affiniteit en deskundigheid moet hebben als het om buitenlandse studenten gaat.

5.1.2 Studenten

Wat betekent het om in 2018 'student' te zijn? Wat zijn de thema's in geestelijke en mentale zin die vandaag onder studenten spelen? De mogelijkheden en kansen die het leven biedt aan studenten zijn vrijwel onbeperkt. Dit leidt tot keuzestress, vermoeidheid, druk en burnout. Recent onderzoek laat zien dat in Nederland 20% van de studenten last heeft van burnout verschijnselen. Want als het leven zoveel te bieden heeft moet je natuurlijk wel de juiste keuzes maken en er zo veel als mogelijk uit halen. Daarnaast is er de druk van de studiefinanciering die leidt tot verkorting van de studieduur. Langzaam studeren kan niet meer, het moet snel en effectief. Ook moet er meer dan vroeger naast de studie gewerkt worden om alle rekeningen te betalen. Dat alles maakt dat deelname aan het

studentenleven en studentenactiviteiten niet meer vanzelfsprekend is. Het is voor studentenpastores vaak moeilijk om studenten te bewegen tot activiteiten die zij op zichzelf zeer waarderen en waar behoefte aan is maar waar geen studiepunten of betaling tegenover staat. En je hebt studenten nodig voor het organiseren van je activiteiten want activiteiten organiseren VOOR studenten werkt vandaag niet meer, je moet het samen MET studenten doen. Je kunt niet meer vanuit het aanbod denken maar je moet je richten op de vraag. Tegen de achtergrond van generieke trends als internationalisering, digitalisering en individualisering.

Elke vier jaar vernieuwt zich de studentenpopulatie. Dat heeft consequenties voor de snelheid waarmee contacten worden opgebouwd en programma's worden gedraaid.

'Je zou verwachten dat de kerk goed nieuws heeft voor jongeren van nu' schrijft Maarten Vogelaar in het juni nummer 2018 van 'Wapenveld'. Maar de kerk 'heeft moeite het vertrouwen van jongeren te winnen' en 'de kerk heeft het monopolie op zingeving verloren', schrijft hij na drie jaar werken onder studenten. Studenten van nu hebben relevante inzichten en praktische levenswijsheid nodig, maar de organisatievorm en inhoud van de kerk sluiten nauwelijks aan op de vragen van deze tijd. Aan het studentenpastoraat de niet eenvoudige opdracht de beide werelden weer met elkaar te verbinden. Daarin lijkt het studentenwerk sterk op pionieren.

5.1.3 Studentenverenigingen

De studentenverenigingen hebben met dezelfde trends en ontwikkelingen te maken en moeten zich ook steeds opnieuw uitvinden. In het kader van dit onderzoek is er contact geweest met de christelijke studentenverenigingen. Op veel plaatsen wordt in meerdere of mindere mate samengewerkt met de Navigators, CSFR en IFES. Hier en daar ook met niet christelijke verenigingen. Het hangt vooral van de mensen lokaal af of men elkaar vindt of niet. Soms klikt het minder maar dan is het een geruststellende gedachte dat ook de besturen van de lokale studentenverenigingen minimaal per vier jaar wisselen van samenstelling. De samenwerking zit vooral in het gezamenlijk organiseren van activiteiten en het gebruik maken van elkaars netwerken en adressenbestanden.

5.1.4 Gemeenten

Er is met een aantal gemeenten gesproken. Met algemene kerkenraden, kerkrentmeesters en diakonieën. Zoals bekend is het uitgangspunt van de financiële structuur van het huidige studentenpastoraat zo dat vanuit de solidariteitskas 80% van de salariskosten wordt betaald en vanuit de lokale gemeente 20%. Maar ook andere afspraken komen voor zowel qua percentage als in duur. Ook hebben sommige gemeenten een fonds gevonden dat een gedeelte van hun bijdrage financiert en is er de situatie waarbij de classis de positie van de gemeente overneemt en op die manier meerdere gemeenten met elkaar het lokale deel financieren.

Veel betrokken gemeenten door het hele land hebben het financieel moeilijk. Als het belang van de studentenpopulatie herkend wordt en het studentenpastoraat door een tekort aan middelen bij de solidariteitskas dreigt te verdwijnen zal men zeker een poging doen om elders middelen te vinden. De eerlijkheid gebiedt ook te zeggen dat er plaatsen zijn waarbij men de lokale bijdrage aan het studentenpastoraat graag voor andere doeleinden zou willen gebruiken.

Ook de inhoudelijke betrokkenheid vanuit lokale gemeenten met het studentenpastoraat is zeer divers. Van bekwame en actieve deelname van gemeenteleden in bestuurlijk opzicht of als vrijwilliger tot een jaarlijks agendapunt op de kerkenraadsvergadering of een enkele contactpersoon en alles wat daartussen zit. Soms zijn studentenpastores deel van een kerkenraad, ring of classis en bezoeken de vergaderingen, soms is er nauwelijks contact. Er zijn gemeenten die de studentenpopulatie als doelgroep erkennen en er wat mee hebben en er zijn gemeenten voor wie studenten niet in beeld zijn. Bijzonder is dat de grootte van de kerkelijke gemeente of aantallen studenten daarbij geen rol lijkt te spelen.

Als studenten in de plaats waar ze vandaan komen sterk kerkelijk zijn ingebed vinden ze in hun nieuwe woonplaats de weg naar een nieuwe (wijk) gemeente zelf wel of middels medestudenten. Het studentenpastoraat richt zich vooral op de minder of niet kerkelijk betrokken studenten en op de buitenlandse studenten die vrijwel allemaal wel gelovig zijn vanuit een scala aan religies. Hier speelt de interreligieuze dialoog een belangrijke rol. Hoe groter de religieuze verschillen hoe intensiever de dialoog. Voor (rand) christelijke studenten komend vanuit een sterk gesecculariseerde samenleving levert deze discussie in de praktijk vaak veel op. Soms ontstaan vanuit de buitenlandse studenten nieuwe geloofsgemeenschappen. Voertaal in de kerkdiensten en bij doordeweekse activiteiten is dan veelal het engels. Deze nieuwe geloofsgemeenschappen hebben allerlei kenmerken van een pioniersplek.

Apart moeten nog genoemd worden de studenten ekklesia's. Deze zijn veelal ontstaan in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw vanuit het studentenpastoraat. Nieuwe geloofsgemeenschappen, toen bevolkt door studenten, vandaag de dag veelal door studenten van toen die aan de universiteit verbonden zijn gebleven maar inmiddels een zekere leeftijd hebben bereikt. Hierdoor verschillen de huidige resterende ekklesia's voor een buitenstaander niet veel van een doorsnee protestantse gemeente. Studenten van nu bezoeken de zondagse diensten niet of bijna niet omdat er te weinig aansluiting is. Dat schuurt wel eens bij de pastores als studenten ekklesia en studentenpastoraat qua structuur en arbeidsplaats nog sterk verbonden zijn maar dat is steeds minder het geval.

5.1.5 Stichtingen rondom studentenpastoraten

Er is gesproken met een aantal bestuurders van de lokale stichtingen studentenpastoraat. Soms ook informeler georganiseerd middels een platform of een stuurgroep. Ook hier een grote

verscheidenheid. Soms wordt (een deel van) het bestuur voorgedragen door de plaatselijke gemeente of een andere entiteit, soms vult het bestuur zichzelf aan. Bestuurders komen uit de universitaire wereld, het bedrijfsleven, de instellingen wereld, soms zitten er ook bewust enkele studenten in. Competenties en inhoudelijke deskundigheid is heel divers. Vaak op afstand, soms ook heel dicht op de activiteiten. Andere kerkgenootschappen doen soms mee, in één stichting kan het meerdere pastores betreffen, soms zijn er ook andere betaalde krachten betrokken voor de administratie, organisatie projecten en activiteiten. Soms zijn er neven stichtingen met enig vermogen uit het verleden.

Arbeidsovereenkomsten probeert men zo veel als mogelijk buiten de deur te houden vanwege de risico's die hieraan verbonden zijn. Door de kleinschaligheid acht men zichzelf veelal niet in staat tot goed werkgeverschap. Als er geen arbeidsovereenkomsten zijn bestaan de geldstromen in deze stichtingen vooral uit subsidiegelden die worden aangewend voor projecten en activiteiten. Het gaat dan veelal om bescheiden bedragen. Deze kunnen en worden verkregen door meerdere vermogensfondsen aan te schrijven. Het aantal fondsen en hun omvang in deze markt hebben een dusdanige omvang dat deze financiering nergens tot problemen leidt en men geeft aan dat als meer nodig zou zijn dat zeker mogelijk is. Helaas worden salarissen vrijwel nooit door vermogensfondsen gefinancierd.

Het is goed op deze plek ook de huisvesting van de studentenpastoraten mee te nemen. Die is door het land heen nogal verschillend en heeft in meer of mindere mate invloed op de werkwijze en effectiviteit. Er zijn universiteiten en hogescholen waar de kerk niet welkom is. Waarom dat is komt onder het kopje 'universiteiten en hogescholen' terug. En er zijn universiteiten en hogescholen die de

kosten van een stiltecentrum/ kapel/ gebedsruimte voor hun rekening nemen veelal in combinatie met een gebedsruimte voor moslims (mannen en vrouwen soms gescheiden) of een ruimte voor boedhisten. Als je die ruimtes combineert, faciliteer je een mogelijke interreligieuze dialoog natuurlijk optimaal. Maar alleen een aparte kamer voor de studentenpastor op de campus op dezelfde vloer waar de dekanen, studie adviseurs en studentenpsychologen zitten is natuurlijk ook mooi. Waar ook dat niet is heeft soms een goede doelen stichting of een kerkgenootschap een geschikt pand in de binnenstad. Dan zit je

wat verder van de campus af maar studenten vinden het vaak niet vervelend even uit de onderwijs sfeer te zijn. Zo'n pand is vaak iets te groot (maar vaak ook te klein om activiteiten met iets meer deelnemers te organiseren) en dan moet onderhuur worden geregeld. Overigens heeft niet iedere studentenstad een campus. Huisvesting is een onderwerp wat ook vaak naast geldwerving een activiteit van een stichting of platform studentenpastoraat is.

5.1.6 Universiteiten en hogescholen

Het was gemiddeld genomen niet eenvoudig afspraken te maken met onderwijs bestuurders. Natuurlijk speelt de drukke agenda een rol maar belangrijker is de beleving door velen van hen van het fenomeen scheiding kerk en staat. Ook spelen onderwijservaringen uit het verleden met de religie van vooral buitenlandse studenten en het eigen religieuze verleden van een bestuurder een rol. Eigenlijk willen veel onderwijsbestuurders liever niet met wie dan ook van de kerk praten over het studentenpastoraat. Christelijke universiteiten en hogescholen kijken anders tegen het studentenpastoraat aan dan niet christelijke instellingen en bij sommige niet christelijke instellingen zijn bestuurders actief met een christelijke achtergrond. Door gebruik te maken van eigen en andermans netwerken is het desondanks gelukt met een tiental onderwijsbestuurders te spreken.

‘De rector zei: We hebben niet zoveel met religie, nooit gehad ook’

Het studentenpastoraat valt voor het hoger onderwijs onder de noemer studentenwelzijn. Daar vallen ook de dekanen, onderwijs adviseurs en studenten psychologen onder. De meerwaarde van de studentenpastores zit in het levensbeschouwelijke stuk en in de holistische aanpak, heel de mens en niet een stukje ervan of een deelaanpak. Bovendien is de drempel voor een student om bijvoorbeeld naar een psycholoog te gaan hoog. Je erkent dan dat je een probleem hebt en de ‘oplossing’ is een traject van 4 of 6 gesprekken. Bij een pastor kan je zomaar binnenlopen en zij/ hij loopt een poosje met je op, niet vooraf getermineerd. De vertrouwensband is anders en je dekt een ander stuk van het geestelijk welzijn af namelijk zingeving, spiritualiteit en religie. De door het studentenpastoraat georganiseerde activiteiten kennen eenzelfde insteek en diepgang.

Daarmee levert het studentenpastoraat een nuttige bijdrage aan het studentenwelzijn waarmee stress, burnout, suicide en studie uitval minder wordt. Dat is in het belang van de onderwijsinstelling. Naarmate zij meer studenten met een diploma afleveren ontvangen zij meer subsidie dus willen ze best een stukje meebetalen als de kerk dat niet meer kan, zou je denken. Maar het mantra van de scheiding van kerk en staat in combinatie met de gedachte als ik één religie faciliteer moet ik ook andere levensbeschouwingen faciliteren zijn de belangrijkste tegenargumenten.

Toch zijn er onderwijsinstellingen die het salaris van een studentenpastor (deels) betalen. Toch zijn er onderwijsinstellingen die prachtige huisvesting ter beschikking stellen. Toch zijn er onderwijsinstellingen die de studentenpastores administratief ondersteunen. Niet met onderwijsgeld gefinancierd uiteraard maar wel met middelen uit steunfondsen die vaak door de historie zijn ontstaan. Het is goed vast te stellen dat deze bijdragen vandaag de dag al bestaan en het onderwijs op meerdere plaatsen het studentenpastoraat meefinanciert. Dat onderwijsinstellingen wettelijk niet kunnen bijdragen aan het studentenpastoraat is dus aantoonbaar onjuist. Het heeft geen zin de discussie hierover landelijk te voeren met het ministerie of onderwijskoepels want daarvoor zijn

**“Onder-
steuning
op maat”**

onderwijsinstellingen te autonoom. Wel is het nuttig deze discussie plaatselijk en individueel aan te gaan zoals uit de praktijk blijkt.

Het is daarbij niet eenvoudig om het studentenpastoraat op het hoogste niveau bij onderwijsbestuurders en beleidsmakers op de agenda te krijgen en bespreekbaar te maken. De landelijke kerk kan hierbij middels moderamen en directie een belangrijke ondersteunende rol vervullen.

5.1.7 Andere kerken

In het onderzoek is meegenomen de vraag wat andere kerken lokaal doen. Kleinere protestantse kerken zijn heel anders georganiseerd. Zij hebben de studenten en de studentenverhuizingen vaak individueel in beeld en dan belt de ene kerkenraad met de andere om een mutatie door te geven. Gecombineerd met hun omvang doet de lokale predikant het studentenpastoraat 'er lokaal bij'. In enkele situaties hebben ook de kleinere protestantse kerken een eigen studentenpastor. Soms is er ergens een grotere gemeente van bijvoorbeeld de anglicaanse kerk waar een studentenpastor aan verbonden is. Waar kan, wordt er samengewerkt middels het lokale platform of de stichting. De katholieke kerk was tot voor kort ook actief in het studentenpastoraat en deed op veel plaatsen mee. Het huidige beleid van de aartsbisschop is echter gericht op het stopzetten van alle activiteiten die niet rechtstreeks het gemeentewerk raken maar niet alle bisdommen houden zich helemaal aan dat beleid zodat hier en daar nog een katholieke studentenpastor actief is. Daarnaast zijn imams en priesters van oosterse godsdiensten die zich richten op studenten in opkomst maar dat is nog gering in omvang. Alles bij elkaar betekent het wel dat in sommige steden de totale teruggang in studentenpastores fors is. In 10 jaar tijd van 2,5 fte naar 0,75 fte of van 4 fte naar 1 fte is geen uitzondering.

5.2 Samenvatting

Het geheel overziende moet worden vastgesteld dat het studentenpastoraat in Nederland sterk in beweging is en dat veranderingen snel gaan. Ook is duidelijk dat het studentenpastoraat verre van eenduidig is. Populair gezegd: het is één grote lappendeken bestaande uit vele soorten textiel. Dat

geldt voor de inhoud van het werk maar ook voor de manier waarop het lokaal organisatorisch wordt vormgegeven. De mate van betrokkenheid en invulling van samenwerking tussen de mogelijk lokaal betrokken partijen is steeds situationeel, relationeel en kontekstueel. De effectiviteit van het werk wordt voornamelijk bepaald door de mate van samenwerking tussen de belangrijkste betrokken partijen inclusief financiering en huisvesting en verschilt van pastoraat tot pastoraat.

5.3 Naar een duurzaam beleid

Vanuit de gesprekken zijn door de gesprekspartners desgevraagd vrijwel geen oplossingsrichtingen aangedragen. Gelet de diversiteit en complexiteit van het studentenpastoraat is dat niet verwonderlijk. Toch zijn er wel degelijk mogelijkheden om het studentenpastoraat richting 2025 en verder te leiden, binnen de beleidskaders van de eerder door de synode aangenomen nota 'Kerk 2025'. Eerst worden diverse alternatieven genoemd en vervolgens wordt een alternatief ter goedkeuring aan u voorgelegd.

5.3.1 Alternatieven

- a. In lijn met de katholieke kerk stoppen met het studentenpastoraat. Gelet de huidige verplichtingen t.o.v. met name de pensioendata van de huidige studentenpastores kan dat technisch gezien gemakkelijk en in relatief korte tijd. Voor slechts twee pastores moet een alternatief op langere termijn worden gezocht. Met het verdwijnen van het studentenpastoraat spreken we dan ook op dit terrein van het ontstaan van "witte vlekken" zoals in de de nota 'Kerk 2025'
- b. Een omslagstelsel invoeren. De middelen die nu via de solidariteitskas beschikbaar zijn voor het studentenpastoraat kunnen worden omgeslagen naar het aantal studenten en geoormerkt worden toegekend aan alle betrokken gemeenten. Het totaal beschikbare bedrag wordt dan feitelijk jaarlijks vastgesteld en kan mee ademen met de opbrengst van de solidariteitskas. Het voordeel is dat alle gemeenten waar hoger onderwijs wordt gegeven meedoen, het nadeel is dat de middelen sterk versnipperd raken over het land en omdat het geoormerkt geld is deels zullen worden teruggestort. Dit alternatief past wel in de nota "Kerk 2025" omdat de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden zo laag mogelijk in de organisatie worden neergelegd.
- c. Kiezen voor een aanbod gerichte en kwantitatieve benadering in lijn met de huidige benadering. Als er meer dan bijvoorbeeld 20.000 studenten zijn betaalt de landelijke kerk 80% van een 0,5 FTE studentenpastor. Het parttime percentage stijgt bij hogere studentaantallen. Als de middelen teruglopen daalt het bijdrage percentage vanuit de solidariteitskas van 80% naar bijvoorbeeld 50%. Dit zijn hoofdlijnen zoals die in het synodevoorstel november 2017 zijn gepresenteerd. Dit voorstel is toen door de synode niet aangenomen.

Bovenstaande alternatieven zijn geen van allen aantrekkelijk. Een kerk die zich terugtrekt binnen haar eigen muren verliest aan werfkracht. Een omslagstelsel komt tegemoet aan het gelijkheidsbeginsel maar versnipperd te veel. En een aanbod gerichte en kwantitatieve oplossing leidt niet tot een optimale oplossing. Er is alles overwegende en afwegende een beter alternatief dat op de langere termijn houdbaar is en meer effectief.

5.3.2 Voorstel voor een duurzaam studentenpastoraat

Kies voor een kwalitatieve benadering en laat de kwantitatieve benadering los. Maak de organisatie van het studentenpastoraat flexibel. Maak de inzet van het studentenpastoraat vraaggestuurd in plaats van aanbodgestuurd. Integreer het nationaal en internationaal studentenpastoraat. Spreek daarbij uit dat het studentenpastoraat een wezenlijk onderdeel is van de Protestantse Kerk Nederland

en behoort bij haar roeping en verantwoordelijkheid. Door te kiezen voor een projectmatige aanpak zoals we die ook voor de pioniersplekken kennen kan dit gerealiseerd worden. Uitgewerkt ziet dat er als volgt uit.

Vanuit de lokale situatie wordt een projectplan gemaakt voor een periode van maximaal vijf jaar. Hierin wordt beschreven wat in de projectperiode de speerpunten van beleid zullen zijn en wat alle betrokken partijen daaraan in de projectperiode willen bijdragen. Dat plan komt dus van onderop en wordt niet top down bedacht. Als de focus lokaal niet ook op studenten ligt, sturen we geen studentenpastor meer naar die plaats. Het werk moet wel gedragen worden en ingebed zijn in de lokale situatie. Het initiatief voor zo'n projectplan kan en zal vaak komen van een lokale stichting of platform of werkgroep studentenpastoraat. Het is ook mogelijk dat een lokale gemeente of meerdere gemeenten samen of een aantal enthousiaste gemeenteleden of vrijwilligers of werknemers van een universiteit of hogeschool het initiatief nemen. Lokale samenwerking is het voornaamste punt, niet de inhoudelijke keuze in het werk. De rol van de onderwijsinstellingen zelf verdient daarbij bijzondere aandacht. Marginale toetsing vindt plaats door de belangrijkste subsidieverstrekker: de landelijk kerk.

Vooralsnog blijven de huidige percentages bijdragen salariskosten gehandhaafd te weten 20% lokaal en 80% vanuit de solidariteitskas. Voor de kosten voor overige activiteiten wordt geen beroep meer gedaan op de solidariteitskas. Hiervoor zijn voldoende vermogensfondsen te vinden die meestal geen salariskosten willen subsidiëren. De beperkte middelen van de solidariteitskas worden zo voor 100% ingezet voor de salariskosten. De huidige 10% van het totale budget dat beschikbaar is voor overige activiteiten komt met ingang van 1 januari 2019 te vervallen.

De projectplannen van het studentenpastoraat worden ondergebracht bij de dienstenorganisatie die de toetsing en de administratieve verwerking voor haar rekening neemt. Hiermee is ruime ervaring opgedaan waar het de pioniersplekken betreft. De toetsing vindt vooral plaats op de samenwerking en de financiële invulling van de 20% lokale bijdragen. Vanuit de dienstenorganisatie kan ook ondersteuning worden verleend aan de lokale initiatiefnemers voor het maken van een plan. Inmiddels is hiermee bij de werkgroep steun enige ervaring opgedaan. Binnen de dienstenorganisatie wordt een medewerker aangesteld als programmamanager/coördinator/aanspreekpunt voor het studentenpastoraat.

In deze projectmatige aanpak kan het werkgeverschap van de studentenpastores bij de dienstenorganisatie worden ondergebracht. Een al dan niet tijdelijk contract bij een lokale stichting studentenpastoraat of onderwijsinstelling is ook mogelijk. Dit komt al voor in het studentenpastoraat maar ook in andere categoriale pastoraten als de zorg.

5.3.3. Overwegingen bij het voorstel voor een duurzaam studentenpastoraat

Een projectmatige aanpak past heel goed in situaties waar de ontwikkelingen elkaar snel opvolgen en waarbij het goed is flexibel op die ontwikkelingen in te spelen. Maar wat zijn de nadelen?

De rechtspositie van studentenpastores verandert. Die verandering maken ook gemeentepredikanten door, na het aannemen van de nota 'Kerk 2025'. Ook voor studentenpastores geldt dat het goed is van tijd tot tijd van standplaats te wisselen. Dat is nu weinig het geval. Bovendien zou het voor de kerk als geheel goed zijn als gemeentepredikanten een periode studentenpastor zouden zijn en voor studentenpastores dat zij na enkele jaren weer gemeente predikant worden. Dat is verrijkend en opbouwend voor de betreffende predikanten zelf en voor het werkveld. Met de kanttekening natuurlijk dat lang niet alle gemeente predikanten geschikt zijn voor het studentenwerk. Maar veel meer predikanten dan nu is een periode als studentenpastor gegund!

Is een maximale projectperiode van vijf jaar niet te kort? Gelet de snelheid waarmee de studentenwereld verandert is een langere periode niet goed verdedigbaar. Maar het opbouwen van

netwerken dan? De studentenpopulatie wijzigt iedere vier jaar compleet maar betrokkenen daar om heen niet. Dat is zeker een punt maar netwerken kan je ook overdragen. Dat kan zelfs heel goed als je van tevoren weet dat je weggaat en dat een ander je opvolgt. Bovendien zijn ook netwerken vandaag de dag sneller aan verandering onderhevig dan vroeger. Het is allemaal veel vluchtiger geworden en als je niet bewust in netwerken investeert is het zo weg. Het is zaak om bij de keuze van studentenpastores te letten op de vaardigheid snel en gemakkelijk contacten met diepgang te kunnen leggen.

Hoe blijven al deze projecten met elkaar in contact? Hoe leren ze van elkaar? In de huidige landelijke werkgroep studentenpastoraat komen de studentenpastores samen. Daar vindt uitwisseling plaats van de uiteenlopende ervaringen. Daar stelt men zich de vraag waarom iets in de ene situatie wel werkt en in de andere niet of nog niet. Daarnaast is het wenselijk dat het bestuur van de landelijke werkgroep jaarlijks een dag meeloopt met elke pastor. Vreugde en zorgen kunnen zo gedeeld worden en bevestigen het besef deel uit te maken van een landelijke kerk.

Een bijzonder punt van aandacht is het ontbreken van het lokale kader dat projectplannen moet indienen en dat zich steeds moet afvragen wat situationeel en kontekstueel nodig is. Ondersteuning vanuit de dienstenorganisatie of niet, het moet wel lokaal gebeuren anders ontstaan er 'witte vlekken'. Echter, het sturen van een studentenpastor naar een plek waar geen kader, geen draagvlak en geen visie is, is niet effectief.

Voor het moderamen van de synode en de directie van de dienstenorganisatie is een belangrijke rol weggelegd in het ondersteunen van de contacten vanuit de Protestantse Kerk Nederland met lokale onderwijsbestuurders. Deze bestuurders zijn ook voor hun landelijke netwerk van groot belang.

Tenslotte: wat als er ineens heel veel haalbare plannen worden ingediend? Waardoor het beschikbare budget voor het studentenwerk vanuit de solidariteitskas wordt overschreden? Gelet de ontwikkelingen van de laatste jaren lijkt dat niet heel waarschijnlijk, mede omdat 20% van de lasten lokaal moet worden opgebracht. Maar mocht zich dit voordoen dan is er eerst de reserve die is opgebouwd door onderuitputting in het verleden. En daarnaast kan in dat geval met inachtneming van aangegane verplichtingen het percentage van 80% stapsgewijze naar beneden worden bijgesteld.

5.3.4 Transitie naar een projectorganisatie

Bij aanvaarding van deze nota door de synode is de opdracht voor de dienstenorganisatie de huidige inrichting van het studentenpastoraat te transformeren naar een projectmatige aanpak met inachtneming van bestaande verplichtingen. In 5.1.1. is een korte beschrijving gegeven van de huidige situatie van de studentenpastores.

6. Koopvaardijpastoraat

Binnen de categoriale pastoraten neemt het koopvaardijpastoraat een geheel eigen positie in die op onderdelen niet of minder goed te vergelijken is met de andere categoriale pastoraten. De omvang lijkt beperkt omdat de Protestantse Kerk Nederland op dit moment slechts twee pastores hiervoor beschikbaar stelt maar schijn bedriegt. Ook hier is met veel partijen gesproken en er is veel materiaal fysiek en digitaal geraadpleegd. Een bijzondere wereld, spannend en boeiend, gaat daarbij open. Het is daarbij niet eenvoudig de emoties aan de kant te zetten en er alleen objectief naar te kijken. Ook hier is er voor gekozen alle informatie op te delen en te rubriceren vanuit de gezichtspunten van de belangrijkste betrokken partijen. In de samenvatting en aanbevelingen komt alles dan weer samen.

6.1 Beschrijving huidige situatie vanuit betrokken partijen in het koopvaardijpastoraat

6.1.1 Pastores

Op dit moment zijn er namens de Protestantse Kerk Nederland twee koopvaardijpastores actief, een in de Amsterdamse haven en een in de Rotterdamse haven. Beiden zijn fulltime in dienst van de dienstenorganisatie voor onbepaalde tijd tot resp 2035 en 2033. Zij werken in nauwe samenwerking

met de zeemanshuizen. Behalve in Amsterdam en in Rotterdam (locaties Schiedam en Oostvoorne) zijn er ook zeemanshuizen in de Eemshaven, Harlingen, Moerdijk, Vlissingen en Terneuzen. Op die plekken zijn eveneens koopvaardijpastores actief, veelal in dienst van een lokale stichting en parttime vanwege de omvang. Er is een fulltime 'baggerpredikant' (PKN) die door de baggersector wordt bekostigd en die baggerprojecten bezoekt. Historisch

bepaald zijn er nog buitenlandse pastores in Nederland actief vanuit de Anglicaanse kerk, de Noorse kerk, de Finse kerk, de Deense kerk en de Duitse kerk. Het is een kleine wereld, men kent en ontmoet elkaar en er wordt lokaal veel samengewerkt.

Wat doen de koopvaardijpastores anno 2018? De kern is pastoraat, individueel en in groepsverband, voor internationale en Nederlandse zeevarenden. Door aan boord te gaan bij schepen die in de haven liggen, door ontmoetingen in de zeemanshuizen en door digitaal contact te onderhouden met Nederlandse zeevarenden onderweg, individueel en middels engelstalige filmpjes met een korte preek voor zeevarenden over de hele wereld. Dit pastoraat is onlosmakelijk verbonden met diakonaat zoals beschreven wordt onder 6.1.2 Dit pastoraat betekent ook crisispastoraat. Mensen worden ziek aan boord, moeten naar een onbekend ziekenhuis op de wal, zonder familie. Er vinden bedrijfsongevallen plaats, mensen overlijden aan boord en moeten begraven worden. De pastores zijn ook actief in het havennetwerk met zeer uiteenlopende partijen; reders, het havenbedrijf, loodsbedrijven, andere hulpverleners, burgerlijke en kerkelijke gemeenten, enzovoort. Er worden door hen kerkdiensten gehouden in de zeemanshuizen met speciale aandacht voor de christelijke feestdagen. Ook in kerkelijke gemeenten zijn de koopvaardijpastores graag geziene voorgangers

vanwege hun specifieke inbreng. De koopvaardijpastores staan open voor iedereen en in die zin is het werk voluit missionair te duiden.

De pastores vormen de spil rondom een grote groep vrijwilligers die op een of andere wijze met de haven zijn verbonden met vaak specifieke deskundigheden. Zonder hen kan het vele werk onmogelijk gedaan worden. In Amsterdam en Rotterdam gaat het om meer dan 100 vrijwilligers. Ze hebben veelal een kerkelijke achtergrond en herkennen zich in de gezamenlijke missie: er zijn voor anderen.

Het werk vraagt daarmee om een geest van ondernemen, pionieren, creativiteit en inventiviteit. De koopvaardijpastores worden ondersteund door een landelijke werkgroep koopvaardijpastoraat en door een lokale werkgroep. Deze lokale werkgroepen fungeren als een soort kerkenraad. Jaarlijks wordt door de lokale werkgroep een activiteitenplan gemaakt tesamen met een begroting. Hier wordt ook het werk geëvalueerd en worden beleidsaanbevelingen gedaan voor de landelijke werkgroep.

6.1.2 Zeevarenden

De zeevarenden komen uit alle delen van de wereld. Bepaalde landen als de Filipijnen, Oekraïne, Polen en Indonesië zijn oververtegenwoordigd. In onze gesecculariseerde westerse wereld kunnen we het ons nauwelijks voorstellen maar aan boord hebben de meeste bemanningsleden veelal van huis uit een kerkelijke achtergrond. Vaak katholiek maar ook protestants en ook de andere wereldgodsdiensten zijn aanwezig.

Een aparte groep vormen de Nederlandse zeevarenden ver weg met wie door de pastores contact wordt onderhouden via de nieuwsbrieven en op digitale wijze.

De wereld van de koopvaardij is een 'harde' wereld. Er wordt hard gewerkt tegen een redelijke tot goede beloning. Het is een eenzame wereld vol heimwee. Veel zeevarenden zijn maandenlang van huis, gescheiden van gezin en familie. Het werken op zee brengt gevaarlijke situaties en calamiteiten met zich mee. De werkdruk is hoog. Schepen liggen steeds korter in de haven waardoor men soms nauwelijks of niet van boord kan. Schepen worden groter maar het aantal bemanningsleden kleiner. Men is sterk op elkaar aangewezen aan boord waar de hiërarchie nog sterk wordt gevoeld.

Het koopvaardijpastoraat richt zich dan ook op eenzaamheid, spanningen aan boord (o.a. pesten, vernederingen), spanningen met het thuisfront ver weg, levensvragen/ zingeving waarover gepekerd wordt. Er is het crisispastoraat bij ongevallen en ziekte. Een uit de hand gelopen vechtpartij aan boord leidt in de eerstvolgende haven tot aanhouding van een bemanningslid die kortstondig wordt vastgezet. Na een overlijden aan boord of andere bijzondere gebeurtenissen denkt de bemanning dat er een vloek rust op het schip. De aandachtspunten zijn zeer divers.

Als de koopvaardijpastor aan boord komt is zij/hij de enige die niet druk bezig is maar tijd heeft voor de ander. Aandacht en een luisterend oor is er voor iedereen aan boord. Zij/hij heeft brood en wijn bij zich en deelt dat uit aan wie wil. Door de specifieke issues is diakonaat niet te scheiden van het pastoraat. Als een schip aan de ketting ligt wordt er voor voedsel gezorgd. In de winter wordt warme kleding geregeld als dit aan boord ontbreekt. Telefoonkaarten, geld overmaken naar familie, een dokter regelen (hoe zit het met de zorgverzekering?). De koopvaardijpastor schakelt de vrijwilligers in die nodig zijn.

De zeemanshuizen zijn daarbij een huiskamer waar men even los is van het werk. Er kan wat gedronken worden, een spelletje gedaan en er is werkend internet. Een sfeer voor ontmoeting en vertrouwelijke gesprekken.

6.1.3 Gemeenten

Wij spreken van de havens van Amsterdam en Rotterdam maar dat is verwarrend. De plaatselijke werkgroepen koopvaardijpastoraat noemen zich Protestants Koopvaardijwerk Amsterdam-IJmond en Rotterdam-Rijnmond. Dat geeft de huidige werkelijkheid al beter weer. De 'oude' havens van Amsterdam zijn en worden volgebouwd met appartementen en de haven verplaatst zich steeds meer richting IJmuiden en verder de zee op. Dat geldt in nog sterkere mate voor Rotterdam. Grote schepen komen de Nieuwe-Waterweg niet meer op en blijven op de Maasvlakte. Het betekent dat de reistijd van een schip naar het zeemanshuis in Schiedam zo lang is geworden dat recent een tweede zeemanshuis in Oostvoorne is gerealiseerd. Maar ook in bijvoorbeeld Vlissingen ligt inmiddels het verste deel van de haven een half uur rijden van het zeemanshuis dat vroeger centraal lag.

In de haven van Amsterdam werken vrijwel geen Amsterdammers. Werknemers komen uit gemeenten aan weerszijden van het Noordzeekanaal. De haven en het koopvaardijpastoraat zijn daardoor geen focus voor de Protestantse Kerk Amsterdam. In Vlissingen ligt dat heel anders. Veel inwoners op Walcheren werken of hebben gewerkt in de haven van Vlissingen. De bevolking voelt zich verbonden met de haven. Op Walcheren wordt in de kerken gecollecteerd voor het havenpastoraat. Dat geldt ook voor Groningen en de Eemshaven. Rotterdam zit daar tussen in. Vooral in Rotterdam-zuid wonen veel werknemers van de haven. Bovendien was Rotterdam ooit de grootste haven van de wereld en dat gevoel zijn ze daar nog niet kwijt, hoewel Rotterdam inmiddels feitelijk vijfde staat op de wereldranglijst, gemeten naar tonnage. Nog altijd wel een eerste plek op de Europese ranglijst, waarop Amsterdam overigens vierde staat. De diakonieën van de Rotterdamse gemeenten van de Protestantse Kerk Nederland werken samen in de stichting Samen010 waarin ook een diakonaal havenproject is gedefiniëerd.

Samengevat: het koopvaardijpastoraat vindt in Amsterdam nauwelijks aansluiting bij de Protestantse Kerk in Amsterdam, in Rotterdam zou organisatorisch intensiever samenwerken met de gemeenten

van de Protestantse Kerk Nederland middels Samen010 mogelijk kunnen zijn. Meer dan tot nu toe het geval is geweest.

6.1.4 Stichtingen rondom koopvaardijpastoraten

Zoals eerder genoemd worden beide pastores van de Protestantse Kerk Nederland ondersteund door een plaatselijke werkgroep koopvaardijwerk die beiden vertegenwoordigd zijn in de landelijke werkgroep koopvaardijpastoraat. Vanuit de landelijke werkgroep en vanuit de beide lokale werkgroepen is men vertegenwoordigd in het bestuur van de Nederlandse Zeevarenden Centrale (NZC). Hierin is ook de landelijke kerk direct vertegenwoordigd als ook de Christelijk Gereformeerde kerk, de Remonstranten en het Leger des Heils. De NZC initieert en coördineert landelijk havenoverstijgende activiteiten die mede door de koopvaardijpastores worden uitgevoerd. Voorbeelden zijn de koopvaardijzondag, de dag van de zeevaart, pastorale nieuwsbrieven en uitgaven zoals 'Diepgang' dat samen met de baggeraars wordt uitgegeven.

De zeemanshuizen zelf zijn veelal in een lokale stichting ondergebracht waarbinnen de exploitatie plaatsvindt. De eigen baromzet met alle ins en outs zit daar in, inventaris en onderhoud gebouw als ook subsidies, giften en collecten worden daar verantwoord. Soms is er een separate stichting 'vrienden van het koopvaardijpastoraat'. Net als bij het studentenpastoraat geldt dat (lokale) vermogensfondsen voldoende bereid zijn tot het subsidiëren van activa en activiteiten. Vermogensfondsen willen echter geen salariskosten voor hun rekening nemen. Gemiddeld genomen beschikken de zeemanshuizen over normale reserves ten opzichte van de exploitatie.

6.1.5 Werkgevers

Een aparte groep vormen de werkgevers, de reders. De reders hebben direct belang bij het welzijn van hun medewerkers en zijn bereid daarvoor middelen ter beschikking te stellen. Dat doen ze al daadwerkelijk o.a. waar het de zeemanshuizen betreft. De kerk heeft het altijd tot haar eigen verantwoordelijkheid gevoeld de eigen koopvaardijpastores te bekostigen. Aan de reders is nooit gevraagd hier aan bij te dragen. Wel is er dus een 'baggerdominee' die door de baggeraars (waterbouwers) bekostigd wordt. Binnen de baggerwereld zijn de twee grootste waterbouwbedrijven leidend, namelijk 'Boskalis' en 'van Oord' en dat verklaart de oorsprong van het bestaan van deze constructie.

Belangrijk is de vaststelling dat de sector goed georganiseerd is in onder andere de Koninklijke Nederlandse Vereniging van Reders, de vereniging van Werkgevers in de Handelsvaart en het Sociaal Maritiem Werkgeversverbond. Er zijn de Opleidings- en Ontwikkelingsfondsen. Er is het Platform Maritiem. Samen met de werknemersverenigingen worden CAO's afgesloten waarin het welzijn van de zeevarenden ook een duidelijke plaats heeft.

Er is een strikte waterscheiding tussen 'zoet' (de binnenschippers) en 'zout' (koopvaardij en waterbouwers) en binnen 'zout' tussen de koopvaardij en de waterbouwers maar anderzijds kent men elkaar in deze wereld allemaal en bij dreigend gevaar van buiten wordt er samen opgetrokken.

6.1.6 Overheid

De overheidsbemoediging met de koopvaardij wordt concreet in de organisatie van de havenbedrijven. Aandeelhouders zijn gemeenten en de rijksoverheid. De doelstelling is drieledig. 1. Aanleg, onderhoud en vernieuwing van de infrastructuur. 2. Afhandeling en optimalisering van een vlotte en veilige afwikkeling van het scheepvaartverkeer. 3. Het bevorderen van het vestigingsklimaat in de betreffende havenregio. Indirect is in deze doelstellingen aanwezig de zorg voor goed gekwalificeerd en gemotiveerd personeel van het havenbedrijf zelf en voor alle betrokken partijen. Onderdeel daarvan is het welzijn van de mensen. Ook de havenbedrijven zijn financieel betrokken bij de zeemanshuizen maar nooit gevraagd bij te dragen aan de bekostiging van geestelijken, net zoals de reders.

Ook via de Maritime Labour Convention (MLC) 2006 is de rijksoverheid betrokken. Op 20 augustus 2013 heeft dit verdrag de status en kracht van verbindend internationaal recht gekregen. Ook

Nederland heeft dit verdrag ondertekend. Het verdrag is tot stand gekomen via de International Labour Organisation (ILO) en beoogt het leven van de zeevarenden internationaal op een bepaald niveau te waarborgen en waar nodig af te dwingen. Naast arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden is voor onze nota nu van belang het onderdeel welzijn en welzijnsvoorzieningen uit het MLC. In het MLC wordt als voorbeeld van welzijnsvoorzieningen onder andere genoemd

voorzieningen voor religieuze vieringen en persoonlijke ondersteuning. Ook het scheepsbezoek wordt expliciet genoemd. Middels het Platform Maritiem probeert de NZC zich in de concrete uitwerking van dit verdrag een positie te verwerven.

6.1.7 Andere kerken

Als genoemd zijn in de Nederlandse havens ook andere kerken actief. De Anglicanen zijn middels hun seafarers mission verbonden aan de zeemanshuizen. Daarnaast zijn er activiteiten vanuit de Finse kerk, de Noorse kerk, de Deense kerk en de Duitse kerk. Vanuit Nederland is de Christelijk Gereformeerde kerk met een partime pastor in Moerdijk aanwezig. De Zweedse kerk en de katholieke kerk die van oudsher ook actief waren in het koopvaardijpastoraat zijn om financiële redenen verdwenen. Middels de zeevarendencentrale werkt de Protestantse Kerk Nederland samen met de Christelijk Gereformeerde kerk, de Remonstranten en het Leger des Heils. Met de overige buitenlandse kerken wordt samengewerkt waar dat kan.

6.2 Samenvatting

Het geheel overziende kunnen we vaststellen dat vandaag in de Nederlandse havens voor de handelsvaart meerdere koopvaardijpastores actief zijn. Deze havens verschillen zeer van elkaar door

grootte en lokale kontekst. De zeemanshuizen spelen als plek van ontspanning en bezinning een belangrijke rol in de zichtbaarheid van de koopvaardijpastores voor alle betrokkenen. In de havens en op de schepen speelt het hele leven zich af. Met ups en downs. De koopvaardijpastores proberen in zeer uiteenlopende situaties een luisterend oor en een helpende hand te bieden aan zeevarenden in brede zin. Pastoraat en diakonaat gaan daarbij hand in hand met een missionaire spits. De koopvaardijpastores vormen de spil van een omvangrijk netwerk van vrijwilligers waardoor hun impact veel groter is dan op grond van hun aantal verwacht mag worden.

6.3 Naar een duurzaam beleid

De middelen uit de solidariteitskas van de Protestantse Kerk Nederland lopen terug. De uitgaven voor het koopvaardijpastoraat stijgen licht. Dat betekent dat de huidige structuur niet duurzaam is. Hoe bereiken we die duurzaamheid wel?

6.3.1 Voorstel voor een duurzaam koopvaardijpastoraat

Ga op zoek naar alternatieve financieringsbronnen. Dat kan op verschillende manieren. Het werk van de koopvaardijpastores leent zich voor meer publiciteit. Het werk heeft een gezicht en is aansprekend. Niet voor niets is het koopvaardijpastoraat vrijwel altijd aanwezig in het materiaal dat verspreid wordt bij de acceptgiro's van de solidariteitskas. Ook in andere uitingen van de Protestantse Kerk Nederland zoals de 'Petrus' kan het koopvaardijpastoraat gebruikt worden. Op Walcheren en in Groningen bestaan de oude 'zeemanscollecten' nog altijd. Dat kan uitgebreid worden naar andere delen van het land. Heel Nederland is waterland. Kerk in Actie is succesvol met het in de markt zetten van concrete hulp- en inzamelingsakties. In samenwerking met lokale partijen liggen hier mogelijkheden. Het koopvaardijpastoraat leent zich ook voor vermogensfondsen die vaak op zoek zijn naar aansprekende projecten en activiteiten. Ook hierin heeft het landelijk dienstencentrum expertise opgebouwd waarvan lokaal gebruik kan worden gemaakt. Spreek daarbij opnieuw uit dat het koopvaardijpastoraat een wezenlijk onderdeel is van de Protestantse Kerk Nederland en behoort bij haar roeping en verantwoordelijkheid.

Onderzoek de mogelijkheid of het 'baggermodel' ook voor de koopvaardij gedeeltelijk van toepassing zou kunnen zijn. Of dat middels CAO-afspraken het mogelijk is gelden uit bestaande welzijnsfondsen binnen de sector voor het koopvaardijpastoraat vrij te maken. Bij deze collectieve afspraken speelt de overheid ook een rol middels diverse gremia. Via deze natuurlijke weg wordt zo ook de overheid betrokken. Naast het 'baggermodel' zou ook het model van de pastoraten in de zorg hier als voorbeeld bij kunnen worden betrokken.

Het eindresultaat moet zijn dat de huidige 100% bekostiging van de salariskosten door de Protestantse Kerk Nederland tot tussen de 50% en 70% is teruggebracht per 1 januari 2022.

Stel hiervoor een tijdelijke programmamanager/projectmanager aan binnen of van buiten de dienstenorganisatie die de publiciteit rondom het koopvaardijpastoraat intensiveert en die de middelen zoekt binnen en buiten de sector. Iemand die in staat is dit traject met haar vele betrokken partijen tot dit resultaat te kunnen leiden. Naast de Protestantse Kerk Nederland zou de Nederlandse Zeevarenden Centrale mede opdrachtgever voor dit project kunnen zijn.

Mocht dit traject onverhoopt niet tot een voldoende resultaat leiden dan zal de tering naar de nering gezet moeten worden en zal afbouw van het koopvaardij pastoraat in haar huidige omvang onvermijdelijk zijn. Dat zou een gevoelig verlies zijn voor de zichtbaarheid en het beeld van de Protestantse Kerk Nederland.